

prof. dr hab. Agnieszka Malarewicz-Jakubów

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5964-4546>

malarewicz@uwb.edu.pl

Katedra Prawa Handlowego

Wydział Prawa

Uniwersytet w Białymstoku

dr Michał Gornowicz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1391-0623>

michal.gornowicz@uwm.edu.pl

Katedra Prawa Gospodarczego i Prawa Handlowego

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Rolnik jako przedsiębiorca – glosa do Wyroku Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2021 r., I NSNc 152/20

Słowa kluczowe: rolnik; działalność gospodarcza; działalność rolnicza

Problematyka ujęta w wyroku poddanym głosie dotyczy ustalenia, czy prowadzonej przez rolnika działalności wytwórczej można przypisać status działalności gospodarczej. W świetle przedstawionych rozważań prawnych podzielono stanowisko Sądu Najwyższego przyjmujące, że zgodnie z przepisami prawa publicznego rolnik prowadzi działalność gospodarczą. Z kolei na gruncie przepisów cywilnoprawnych rolnik powinien być traktowany jako przedsiębiorca. Nie podzielono jednak wyrażonej przez Sąd Najwyższy tezy dotyczącej zakwalifikowania gospodarstwa rolnego jako prowadzonego wyłącznie w celu samozaopatrzenia, podporządkowanego zaspokojeniu własnych potrzeb. Przyjęte stanowisko wynika z potrzeby tworzenia linii orzeczniczej i norm prawnych sprzyjających prowadzeniu gospodarstwa rolnego na możliwie jak najszerzą skalę, nieograniczonego wyłącznie do zaspokojenia swoich indywidualnych potrzeb żywieniowych, a optymalizacji produkcji artykułów żywnościowych, za czym niewątpliwie przemawia interes publiczny.

Skład orzekający: przewodniczący SSN Jacek Widło (przewodniczący, sprawozdawca), sędzia SSN Grzegorz Żmij, ławnik SSN Elżbieta Mazur-Orlik

„W świetle przepisów prawa publicznego, rolnik prowadzi działalność gospodarczą. Natomiast na gruncie przepisów cywilnoprawnych rolnik powinien być traktowany jako przedsiębiorca, chyba że wyjątkowo prowadzi gospodarstwo rolne wyłącznie w celu samozaopatrzenia, tj. na własne potrzeby” (glosa częściowo aprobująca).

Wprowadzenie

Przedmiotem glosy jest wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2021 r., I NSNc 152/20, w ramach którego odniesiono się do charakteru prawnego prowadzonej przez rolnika działalności wytwórczej. W treści analizowanego orzeczenia sądowego sformułowano tezę, że w świetle przepisów prawa publicznego rolnik prowadzi działalność gospodarczą. Natomiast na gruncie przepisów cywilnoprawnych rolnik powinien być traktowany jako przedsiębiorca, chyba że wyjątkowo prowadzi gospodarstwo rolne wyłącznie w celu samozaopatrzenia, tj. na własne potrzeby. Celem niniejszej glosy jest analiza stanowiska Sądu wyrażonego w wydanym orzeczeniu. Wybór orzeczenia poddanego głosie wynika z dostrzeżenia zainteresowania poruszoną w jego treści problematyką zarówno w doktrynie, jak i w judykaturze, sektor rolny pełni bowiem bardzo istotną rolę, tak z punktu widzenia prawa publicznego, jak i prywatnego.

Stan faktyczny głosowanego orzeczenia wraz ze stanowiskiem stron

29 września 2017 r. powód (kupujący) wniósł powództwo o zapłatę do właściwego miejscowo Sądu Rejonowego w związku z zakupem – jak się później okazało – wadliwego ciągnika rolniczego. Przedmiotowe usterki zostały zauważone podczas pierwszych prac polowych. Niewłaściwie działała turbosprężarka oraz układ hydrauliczny. Na mocy wyroku wydanego 19 marca 2018 r. Sąd w całości uwzględnił roszczenie powoda (kupującego), wskazując jednocześnie, że pozwany (sprzedający) sprzedał ciągnik jako profesjonalista. W wyniku przeprowadzonego postępowania sądowego ustalono również, że wykryte wady tkwiły w pojeździe w momencie jego zakupu, ujawniając się niezwłocznie po dokonanych zakupie. W obliczu niekorzystnego wyroku strona pozwana 9 kwietnia 2018 r. wniosła apelację od wyroku sądu I instancji, zaskarżając jego treść w całości. Sąd II instancji zmienił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego, w całości oddala-

jąc powództwo. Uzasadniając wydany wyrok, wskazano, że sąd I instancji zbyt lakonicznie ustalił stan faktyczny, nie przeprowadzając postępowania dowodowego w stopniu wystarczającym do uznania, że powodowi podczas dokonywanej transakcji w postaci zakupu ciągnika rolniczego przysługiwał status konsumenta. Z zebranego w sprawie materiału dowodowego wynika, że powód zakupił ciągnik w ramach prowadzonej przez niego działalności gospodarczej.

Na sprzedawcy spoczywa obowiązek kontroli dostarczonego towaru celem stwierdzenia, czy w dacie wydania kupującemu przedmiot sprzedaży nie ma wad fizycznych. Natomiast kupujący nie ma obowiązku badania rzeczy, a ujemne dla niego skutki prawne wywołują jedynie dwa elementy: świadomość, że rzecz zaoferowana do sprzedaży ma wadę, i świadome w takiej sytuacji nabycie rzeczy. W konsekwencji w ocenie sądu II instancji w realiach niniejszej sprawy istotne było ustalenie, czy usterka tkwiąca w pojeździe, która doprowadziła do awarii, winna być oceniona jako techniczne zużycie pojazdu wyłączające w zasadzie odpowiedzialność sprzedawcy, czy też jako wada tkwiąca już poprzednio w rzeczy sprzedanej, co skutkowałoby odpowiedzialnością pozwanego. Ustalenie wskazanych okoliczności wymagało opinii biegłego sądowego. Na kanwie zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego sąd II instancji zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił powództwo. W związku z powyższym Prokurator Generalny zaskarżył w całości wydane orzeczenie, zarzucając, że Sąd Okręgowy w oparciu o materiał dowodowy zgromadzony przez sąd I instancji nie przeprowadził prawidłowo postępowania, nie ujawniając motywów swojego działania, w sposób odmienny dokonał jego oceny. W wyniku wydanego przez Sąd Najwyższy orzeczenia wskazano wprost, że kupującemu nie sposób przypisać statusu konsumenta w toku dokonywanej przez niego transakcji w postaci kupna ciągnika rolniczego. Wskazano również, że w świetle całości okoliczności sprawy działalność powoda nie może być zakwalifikowana jako zawarta

w reżimie konsumenckim, ponieważ przedmiotowy zakup został udokumentowany wystawioną fakturą VAT. Wskazuje to na wykorzystywanie ciągnika do prowadzonej działalności gospodarczej w rolnictwie. Powód przekonująco nie wyjaśnił, że ma on status konsumenta w transakcji będącej przedmiotem orzeczenia.

Analiza argumentacji sądów

Dokonując analizy tez sformułowanych w wyroku Sądu Najwyższego poddanym głosie, należy podzielić pogląd, że w świetle przepisów prawa publicznego rolnik prowadzi działalność gospodarczą oraz że na gruncie przepisów cywilnoprawnych rolnik powinien być traktowany jako przedsiębiorca. Z kolei tezę o możliwości prowadzenia gospodarstwa rolnego przez osobę fizyczną wyłącznie w celu samozaopatrzenia, tj. na potrzeby własne, należy ocenić krytycznie.

Niepodzielenie poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy wynika ze sprzeczności sformułowanej tezy z istotą gospodarstwa rolnego, a także intencją ustawodawcy towarzyszącą wprowadzeniu tego pojęcia normatywnego do polskiego systemu prawnego. Klasyfikacja gospodarstw rolnych w ramach samozaopatrzenia nie sprzyja wzrostowi produkcji artykułów spożywczych dopuszczonych do obrotu na rynek zbytu. Tym samym ustawodawca powinien dążyć do stworzenia działalności rolniczej optymalnych norm prawnych umożliwiających jak największą produkcję produktów rolnych, co ma niebagatelne znaczenie o charakterze publicznym, zwiększającym niezależność kraju na rynku żywnościowym¹.

Na kanwie analizowanej sprawy należało wskazać odpowiedni do zaistniałego stanu faktycznego – badanego wyroku – reżim prawny, w ramach którego strona powodowa nabyła ciągnik rolniczy od strony pozwanej. Po pierw-

sze, transakcje mogą podlegać tzw. reżimowi konsumenckiemu, w ramach którego sprzedający jest przedsiębiorcą, a kupującym konsumentem. Po drugie, dokonanie transakcji może nastąpić w ramach obrotu zwykłego, przewidującego, że kupujący nie ma statusu konsumenta. Po trzecie, obie strony dokonywanej transakcji mają status przedsiębiorców. Strona powodowa dążyła do wykazania, że w ramach dokonywanego przez nią zakupu ciągnika rolniczego występowała ona w charakterze konsumenta, ponieważ status ten zapewniał szerszą ochronę prawną.

W świetle przedstawionej argumentacji należy stwierdzić, że działalność strony powodowej kwalifikuje ją jako przedsiębiorcę, a nie konsumenta, za czym przemawia udokumentowanie transakcji sprzedaży ciągnika rolniczego fakturą VAT. Co więcej, dokonując naprawy nabytego uprzednio towaru poprzez wymianę materiałów eksploatacyjnych (filtrów, olejów) czy pozostałych części, pozwany dokumentował je fakturami, powód ponownie występuje w charakterze przedsiębiorcy, a jego nazwa w sposób jednoznaczny świadczy o prowadzeniu przez niego rolniczej działalności gospodarczej.

Od dłuższego czasu na gruncie prawa polskiego charakter prawny działalności rolniczej w kontekście prowadzonej działalności gospodarczej budzi zauważalne zainteresowanie zarówno ze strony doktryny, jak i orzecznictwa sądowego. Zgodnie z art. 3 ustawy Prawo przedsiębiorców² za działalność gospodarczą uznaje się zorganizowaną działalność zarobkową wykonywaną samodzielnie i w sposób ciągły. Podkreślenia wymaga jednak fakt, że na gruncie polskiego systemu prawnego – publicznego i prywatnego – działalność rolnicza nie jest rozumiana jednolicie. Wątpliwości dotyczą tego, czy można przypisać jej przymiot działalności gospodarczej. W świetle jednej z wydanych przez Naczelny Sąd Administracyjny uchwał wyłączenie na podstawie art. 3 wskazanej ustawy nie powoduje w konsekwencji, że

¹ P. Bielski, *Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych z dnia 17 lutego 2021 r., I NSNc 152/20 Glosa*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2022, nr 9, s. 37.

² Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. 2018, poz. 646 ze zm.).

prowadzenie działalności rolniczej nie wpisuje się w działalność gospodarczą. Konsekwencją przyjętego rozwiązania ustawowego jest nieobjęcie przedmiotowej działalności podejmowaniem, wykonywaniem i zakończeniem działalności gospodarczej. Treść analizowanego przepisu nie może skutkować przyjęciem, w świetle którego działalność wytwórcza stanowi działalność gospodarczą, skutkując jedynie nieobjęciem reżimem tej ustawy³.

Z jednej strony art. 6 ust. 1 wskazanego aktu prawnego stanowi, że przepisów tej ustawy nie stosuje się do szeroko rozumianej działalności rolniczej w zakresie: 1) działalności wytwórczej w rolnictwie (obejmującej uprawy rolne, chów i hodowlę zwierząt, ogrodnictwo, warzywnictwo, leśnictwo i rybactwo śródlądowe); 2) agroturystyki wykonywanej (świadczonej) przez rolników; 3) wyrobu wina przez producentów będących rolnikami wyrabiającymi mniej niż 100 hektolitrow wina w ciągu roku gospodarczego⁴; 4) działalności rolników polegającej na sprzedaży przetworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych po spełnieniu warunków określonych w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych; 5) działalności prowadzonej przez koła gospodyń wiejskich spełniające warunki określone w ustawie o kołach gospodyń wiejskich. Przedmiotowe wyłączenie nie wyklucza jednak możliwości prowadzenia działalności gospodarczej, która jest w odpowiedni sposób uwarunkowana. Podstawą wyłączenia jest fakt, że objęte jego treścią rodzaje działalności różnią się od typowej działalności gospodarczej polegającej na produkcji czy świadczeniu usług, ponieważ

są one związane z ziemią jako podstawowym środkiem produkcji, mają cechę sezonowości, są silnie uzależnione od stanu pogody oraz powiązane z prowadzeniem gospodarstwa domowego. W związku z powyższym ustawodawca traktuje działalność rolniczą w sposób odmienny od innych rodzajów aktywności gospodarczej, nadając jej specyficzny status. Adresatami przytoczonego przepisu są rolnicy prowadzący działalność gospodarczą na relatywnie niewielką skalę, która w przeważającej mierze ma charakter poboczny, wykraczający poza zakres działalności rolniczej⁵.

Jak trafnie wskazuje się w literaturze przedmiotu, wyłączenie działalności rolniczej z profesjonalnego obrotu gospodarczego podyktowane jest ułatwieniem dla rolników w codziennym funkcjonowaniu. Kolejnym ułatwieniem prowadzenia działalności rolniczej pozostaje brak obowiązku wpisania jej do ewidencji, co w znacznym stopniu zmniejsza towaryzujące jej koszty⁶.

Z kolei na gruncie prawa prywatnego działalność rolnicza wpisuje się w kryteria działalności gospodarczej w rozumieniu art. 43¹ k.c.⁷ stanowiącego, że przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową⁸.

³ Uchwała NSA z dnia 2 kwietnia 2007 r., II OPS 1/2007, ONSA WSA 2007, nr 3, poz. 62, s. 95; J. Bieluk, *Działalność rolnicza w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej* [w:] *Państwo, gospodarka, prawo: księga dedykowana Profesorowi Cezaremu Kosikowskiemu z okazji jubileuszu pracy naukowej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku*, red. M. Etel, A. Piszcz, M. Olszak, Białystok 2015, s. 209.

⁴ W.J. Katner, *Prawo działalności gospodarczej. Komentarz. Orzecznictwo. Piśmiennictwo*, Warszawa 2003, s. 45; *Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz*, red. C. Kosikowski, LEX/el. 2013.

⁵ D.M. Malinowski, J. Malinowski, *Prowadzenie gospodarstwa rolnego a działalność gospodarcza – aspekty podatkowe, rachunkowe i cywilnoprawne*, „Przegląd Podatkowy” 2021, nr 5, s. 5; uchwała NSA z dnia 2 kwietnia 2007 r., II OPS 1/07, LEX nr 249087. Podobne stanowisko zostało wyrażone w tezie wyroku NSA z dnia 29 sierpnia 2007 r., II OSK 1618/06, LEX nr 364703. Por. C. Kosikowski, *Prawo działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2001, s. 18; R. Budzinowski, *Status prawny rolnika jako przedsiębiorcy (zagadnienia wybrane)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2002, z. 3, s. 111, 116.

⁶ J. Bieluk, *O potrzebie wprowadzenia do prawa polskiego pojęcia przedsiębiorstwa rolnego*, „Studia Iuridica Agraria” 2013, t. XI, s. 141 i n.

⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2024, poz. 1061 ze zm.), dalej: k.c.

⁸ *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, red. T. Wiśniewski, LEX/el. 2021, art. 367–505³⁹; D.M. Malinowski, J. Malinowski, *Prowadzenie gospodarstwa...*, s. 7.

Do analizowanej problematyki w jeszcze szerszym ujęciu odnosi się orzecznictwo sądowe, wskazując, że rolnik może zostać uznany za przedsiębiorcę po uprzednim spełnieniu przesłanek warunkujących prowadzenie działalności gospodarczej. W treści uzasadnienia jednej z uchwał wydanych przez Sąd Najwyższy wskazano wprost: „Przesłanki działalności gospodarczej zostały już w judykaturze i piśmiennictwie jednoznacznie określone. Przyjmuje się, że charakteryzuje ją cel zawodowy i zarobkowy, działanie we własnym imieniu, ciągłość tego działania oraz uczestnictwo w obrocie gospodarczym (...). Cechy tej działalności mogą mieć oczywiście także działalność w dziedzinie rolnictwa i jeżeli je spełnia, jest działalnością gospodarczą”⁹.

Orzecznictwo sądowe definiuje również działalność rolniczą, określając, że obejmuje ona „wszelkie (...) przejawy działalności, której celem jest wytwarzanie produktów roślinnych lub zwierzęcych w stanie nieprzetworzonym z własnych upraw lub hodowli albo chowu, z powołanymi wyjątkami, stanowi działalność rolniczą, a uzyskiwany przychód to przychód z działalności rolniczej. Działalnością rolną jest również działalność polegająca na przetrzymywaniu zakupionych produktów roślinnych lub zwierzęcych przez co najmniej wskazany okres, podczas którego następuje ich biologiczny wzrost. Przez biologiczny wzrost należy rozumieć taką sytuację, w której produkty roślinne lub zwierzęce powiększają swoje rozmiary (wyrażone masą, objętością czy też wymiarami), a następuje to na skutek zachodzących procesów biologicznych”¹⁰.

Określenie charakteru działalności rolniczej ma również istotne znaczenie z punktu

widzenia ustalania właściwości rzeczowej sądu przy wnoszeniu powództwa sądowego. Na uwagę zasługuje także często przywoływana w literaturze uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2015 r.¹¹, zgodnie z tezą której sprawa z powództwa producenta rolnego – rolnika prowadzącego działalność wytwórczą w zakresie produkcji zwierzęcej – przeciwko przedsiębiorcy o roszczenie wynikające z umowy kontraktacji jest sprawą gospodarczą, a nie cywilną.

Podsumowanie

Nie ulega wątpliwości, że przepisy polskiego systemu prawnego powinny być jednoznacznie skonstruowane w sposób wskazujący, że prowadzenie gospodarstwa rolnego jest działalnością gospodarczą. Sprzyałoby to wzrostowi produkcji żywności, a także jej dostępności na rynku zbytu, co ma duże znaczenie z punktu widzenia przepisów publicznego prawa gospodarczego.

Wskazana działalność powinna obejmować ściśle określony przedmiot działania, zawodowy charakter funkcjonowania w określonym obszarze oraz majątek w postaci gospodarstwa rolnego, w większości przypadków będącego gospodarstwem rodzinnym, które stosownie do treści art. 23 Konstytucji RP jest podstawą ustroju rolnego państwa¹².

Rolnik w szerszym niż przedstawiciele innych zawodów zakresie powinien być wszechstronny, a wymuszone jest to potrzebami i specyfiką gospodarstwa rolnego, w tym – jak się podkreśla – identyfikacją gospodarstwa domowego ze swego rodzaju przedsiębiorstwem rolnym¹³.

⁹ Uchwała SN z dnia 26 lutego 2015 r., III CZP 108/14.

¹⁰ Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 13 lutego 2009 r., I SA/Po 1409/08, LEX nr 485049; D.M. Malinowski, J. Malinowski, *Prowadzenie...*, s. 4; R. Budzinowski, *Status prawny...*, s. 115.

¹¹ Uchwała SN z dnia 26 lutego 2015 r., III CZP 108/14.

¹² A. Powalowski, *Aspekty podmiotowe i przedmiotowe ustroju rolnego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2014, t. XXXI, s. 1091.

¹³ Zob. w tej kwestii: R. Gałęski, *Zawód jako kategoria socjologiczna. Formowanie się zawodu rolnika*,

Abstract**Farmer as an entrepreneur – commentary to Judgment of the Supreme Court of 17 February 2021, I NSNc 152/20**

Keywords: farmer; economic activity; agricultural activity

The issue covered in the judgment subject to the gloss concerns the determination whether the manufacturing activity conducted by a farmer can be ascribed the status of an economic activity. In the light of the legal considerations presented, the position of the Supreme Court assuming that under the public law provisions, a farmer conducts economic activity is shared. In turn, under civil law provisions, the farmer should be treated as an entrepreneur. However, the thesis expressed by the Supreme Court regarding the qualification of an agricultural holding as one run exclusively for self-supply, subordinated to the satisfaction of one's own needs, was not shared. The position adopted stems from the need to create a line of jurisprudence and legal norms favourable to running an agricultural holding on the widest possible scale, not limited solely to satisfying one's individual needs for food, and optimising the production of foodstuffs, which is undoubtedly supported by the public interest.

Bibliografia**Literatura**

- Bielski P., *Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych z dnia 17 lutego 2021 r., I NSNc 152/20 Glosa*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2022, nr 9.
- Bieluk J., *Działalność rolnicza w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej* [w:] Państwo, gospodarka, prawo: księga dedykowana Profesorowi Cezaremu Kosikowskiemu z okazji jubileuszu pracy naukowej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, red. M. Etel, A. Piszcz, M. Olszak, Białystok 2015.
- Bieluk J., *O potrzebie wprowadzenia do prawa polskiego pojęcia przedsiębiorstwa rolnego*, „Studia Iuridica Agraria” 2013, t. XI.
- Budzinowski R., *Status prawny rolnika jako przedsiębiorcy (zagadnienia wybrane)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2002, z. 3.
- Katner W.J., *Prawo działalności gospodarczej. Komentarz. Orzecznictwo. Piśmiennictwo*, Warszawa 2003.
- Kosikowski C., *Prawo działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2001.
- Malinowski D.M., Malinowski J., *Prowadzenie gospodarstwa rolnego a działalność gospodarcza – aspekty podatkowe, rachunkowe i cywilnoprawne*, „Przegląd Podatkowy” 5, nr 5.
- Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz*, red. C. Kosikowski, LEX/el. 2013.

Orzecznictwo

- Uchwała NSA z dnia 2 kwietnia 2007 r., II OPS 1/07, LEX nr 249087.
- Wyrok NSA z dnia 29 sierpnia 2007 r., II OSK 1618/06, LEX nr 364703.
- Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 13 lutego 2009 r., I SA/Po 1409/08, LEX nr 485049.
- Uchwała SN z dnia 26 lutego 2015 r., III CZP 108/14.

„Studia Socjologiczne” 1963, nr 3, s. 50 i n.; A. Powalowski, *Aspekty podmiotowe...*, s. 1098.